

Kant'ta Barışın Hukuk Zemininde Kurgulanması

Celal Yeşilçayır¹

Özet: Kant barışla ilgili düşüncelerini temel olarak hukuk felsefesi çerçevesinde kaleme almıştır. Buna göre insanlar ve toplumlar arasında barışın sağlanması ancak hukuksal bir zeminin teşekkülü ile mümkündür. Bu makalede Kant'ın hukuk bağlamında barış teorisini kurgulaması ele alınarak, onun barışı kurgularken başvurduğu ve devletten başlayarak dünya yurttaşlığına uzanan üç aşamalı hukuklaşma süreci analiz edilmektedir. Özelden genele yayılan bu süreçte o aynı zamanda barışın evrensel arenada sağlanmasının mümkün olabileceğini savunmaktaydı. Bununla birlikte Kant'ın evrensellik ve genel geçerlik gibi genel felsefe ilkelerinin barış alanına nasıl sirayet ettiği irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kant, Hukuki Barış, Evrensellik, Ebedi Barış.

1. Giriş

Felsefe tarihi boyunca filozoflar, barış sorunsalına kayıtsız kalmayarak barışın sağlanması konusunda değişik fikirler ortaya atmışlardır. Bununla beraber barış, ilk olarak Yeniçağ'da felsefenin temel kavramı ve konusu olmaya başlamıştır. Öyle ki Immanuel Kant,² felsefeye kazandırdığı yeni boyutların yanında 1795 yılında yayımladığı *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Tasarım* (Zum ewigen Frieden, Ein philosophisc-

---

1. Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

2. Bu çalışmada Kant'ın eserleri için 1968'de Berlin'de yayımlanan Akademie Textausgabe'den yararlanılmaktadır

her Entwurf)³ adlı eseriyle barışı felsefenin temel bir konusu haline getirmek istemiştir. O, bu eserinden iki yıl sonra kaleme aldığı *Ahlak Metafiziği* (Kant, 1797) adlı eserinin *Hukuk Öğretisi* (*Rechtslehre*) bölümünde barış konusunu tekrar ele alır. Hukuk Öğretisi, onun bir önceki eserindeki düşünceleri destekler ve tamamlayıcı mahiyettedir. Kant'ın geç dönemde kaleme aldığı bu eserler kendinden önceki barış teorileri ile ilgili eleştirel ve sentezleyici bir yöntem benimsemekle birlikte, *genel geçerlik* ve *evrensellik* gibi onun temel felsefe ilkelerini içermektedir. Bununla beraber Kant, insanlar arasında sağlanması gereken barışı hukuk temelinde tesis etmek istemesi onun düşüncesinin etkili bir teori olmasını sağlamıştır. Şu hâlde onun barış teorisi sadece felsefe camiasında değil, hukuk ve siyaset bilimi gibi sahalarda da büyük bir ilgi uyandırmıştır.

Kant'ın *Ebedi Barış* adlı eseri iki ana bölümden oluşur. Birinci bölüm, savaş durumunu sona erdirmeyi amaçlayan ön şartlarını içerir ve bu şartlar daha çok ikinci bölüme hazırlık hükmündedir. Bu ön şartlar yasaklayıcı maddeler şeklinde düzenlenmiştir ve hukuki bir muhtevası yoktur. Eserin ikinci bölümünde ise Kant barışı hukuk felsefesi bağlamında temellendirmeye çalışır. İkinci bölümde ortaya konan hukuk temelli üç madde aşamalı olarak uygulanarak barışın ülkeler arasında sağlanmasını hedefler. Kant bu işe koyulurken konuyu ilk önce ulusal bazda ele alır ve devlet hukuku bağlamında cumhuriyetçi yönetimin oluşmasını savunur. İkinci aşamada ise ulusal anlamda oluşmuş olan hukuki anlayış uluslararası düzleme aktararak, ülkeler arasında federatif bir birlik oluşmalıdır. Üçüncü ve son aşamada ise dünya yurttaşlığı hukukunun çerçevesinde barış evrensel bir hüviyet kazanmaktadır.

---

3. Immanuel Kant, *Zum ewigen Frieden, Ein philosophischer Entwurf* (1795), Kants Werke, Akademie Textausgabe, Berlin: Walter de Gruyter, 1968, cilt VIII. 1796'da genişletilerek yeniden basılmıştır). Metin içinde bu eserden kısaltarak *Ebedi Barış* olarak söz edeceğiz

Söz konusu aşamaları detaylı olarak inceleyerek Kant'ın barışı hukuk bağlamında nasıl kurguladığını anlamaya çalışalım.

2. Cumhuriyetçi Devlet Anlayışı

Kant'a göre barışa giden yolun ilk aşaması cumhuriyetçi bir anayasa olmalıdır. Kendi ifadesiyle “her ülkenin anayasası cumhuriyetçi (republikanisch) olmalıdır” (Kant, 1795: 349). Çünkü cumhuriyet kraların kanunlarını değil, yurttaşların kararlarını tercih eden bir rejimdir. Ona göre yalnızca cumhuriyet, hukukun saf kaynağından ortaya çıkar (Kant, 1795: 351) ve bireylerin haklarını garanti altına alır. Böyle bir anlayışta yurttaşlar özgür iradeleri ile anayasa ve ülke yönetimini oluştururlar ve kendi oluşturdukları düzene sadık kalırlar. Cumhuriyetçi anlayış aynı zamanda yurttaşların hukuki eşitliğinin ve özgürlüğünün garantisidir (Kant, 1795: 340: 4. Dipnot).

Kant'ta cumhuriyetçi anlayışın oluşmasında Rousseau'nun düşüncelerinin etkili olduğu görülür. Rousseau, yasal bir yönetim şeklinin tek tek bireylerin iradelerinden genel bir irade (*volonté générale*) yapmaya bağlı olduğuna inanıyordu (Rousseau, 2006: 23). Onun ortaya attığı genel irade kavramı, Kant'ta birleşmiş iradeler (*vereinigte Willen*) olarak karşımıza çıkar. O *Hukuk Öğretisi*'nde “kanun koyucu güç yalnızca birleşmiş halk iradesinden çıkabilir” (Kant, 1797: 313) ifadesine yer vererek yasal özgürlük, eşit yurttaşlık ve birleşmiş halk iradesinin önemine vurgu yapar. Şu hâlde bir toplumda yurttaşların eşit ve özgür olarak yaşamasının garantisi cumhuriyetçi yönetimdir (Kant, 1795: 350). Diğer taraftan Kant, Fransız İhtilali'nin cumhuriyet anayasası fikirlerinin oluşmasına ve bu düşüncenin hayata geçmesine önemli katkıları olduğuna inanmaktadır (Burg, 1974: 18). Ancak onun herhangi bir devrimden övgü ile söz etmesi istisnai bir durumdur, çünkü o, siyaset felsefesi ile ilgili yazılarında devrim (*Revolution*) yerine mevcut düzenin aşamalı olarak değişimini içeren evrimi (*Evolution*) tercih eder (Kant, 1798: 93). Kanaatimize göre Fransız Devrimi'ne karşı

onun duyduğu hayranlık cumhuriyetçi içeriğinden ve Rousseau'nun bu devrimin teorisyeni olmasından kaynaklanmaktadır.

Dolayısıyla Kant'ın barış teorisi için cumhuriyetçi rejim yurttaşların iradesini, eşitliğini ve özgürlüğünü önemsemesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede o, cumhuriyetçi anayasa ile barış arasında önemli bir bağ olduğunu savunur ve cumhuriyetçilerin, savaşı diğer rejimlerden neden daha iyi engellediklerini iki farklı argüman yöneltmekle temellendirmeye çalışır: Birinci argümana göre birçok kral savaşı bir eğlence partisi (*Lustpartie*) olarak düşünüp, savaşa kolay karar verirken, cumhuriyetçiler savaşı bir macera olarak görmezler (Kant, 1795: 351). Kant'a göre cumhuriyet rejimleri savaş gibi ciddi bir olayın içine girmeden önce yurttaşlara fikrini soracaklardır: "Eğer savaş olup olmaması konusunda vatandaşların rızası sorulsa (anayasanın başka türlü olamayacağı gibi), hepsi savaşın doğuracağı sonuçlar yüzünden, bu kötü bir oyuna girmek istemeyecektir" (Kant, 1795: 351). Dolayısıyla cumhuriyetçi yönetimlerde savaşa karar vermek için halkın rızasını gerektiği için, savaşın yol açacağı ölümler ve yoksulluktan dolayı yurttaşlar doğal olarak savaşa karşı karar vereceklerdir (Buchanan, 2003: 691). Aksi hâlde savaşın neden olacağı olumsuz sonuçlara yine halkın kendisi katlanacaktır. Dolayısıyla Kant'ın ampirik bir argüman ileri sürerek, cumhuriyetçi toplumlarda vatandaşların savaşın neden olacağı maddi ve manevi zararlar nedeniyle savaşa karşı bir tutumda bulunacaklarını savunduğunu görmekteyiz (Kant, 1795: 351). Bu kapsamda Kant, devletlerin sürekli orduları tasfiye etmelerini ve sadece savunma amaçlı birlikler bulundurmalarını önerir. Ona göre yalnızca savunma amaçlı savaşlar meşrudur ve hukuksal bir yol olarak tercih edilemez (Kant, 1795: 345). Aslında onun savaşı adil bulunduğu durumlar bile oldukça katıdır. Ülkeler savunma amaçlı da olsa halkın iradesi olmadan savaşa giremezler.

Kant ikinci argümanda cumhuriyetçi ülkelere dışarıdan herhangi bir saldırı ve müdahale ihtimalinin farklı rejimlerle yönetilen ülkelere

nazaran düşük olduğunu iddia eder. Deyim yerindeyse, monarşi ile yönetilen bir ülkenin iç işlerine karışmak, cumhuriyetle yönetilen ülkeye göre daha kolaydır. Şu hâlde cumhuriyetle yönetilmeyen ülkelerde halk isyanlarının ve yurttaşlara yönelik şiddetin yaşanma ihtimalinin daha yüksek olması başka ülkelerin müdahalesi için uygun bir zemindir. Yurttaşların iradesini temsil eden cumhuriyetçi rejimler ise olası saldırılara karşı daha güvenlidirler. Çünkü herhangi bir müdahale halkın iradesine yapılmış sayılacaktır. Görebildiğimiz kadarıyla Kant, bazı argümanlar yönelterek cumhuriyetçilerin daha barışçı olduğu tezini savunmaktadır. Onun tezini günümüz şartlarında ele aldığımızda ise çarpıcı sonuçlarla karşılaşmaktayız. Yurttaşların iradesini yönetime yansıtan ülkelerin kendi aralarında barışçı olmalarına karşın, demokratik olmayan ülkelere karşı saldırgan bir tutum sergileyebilmektedirler (Büyükbaş ve Atıcı, 2012: 6-10). Bu konuda akıllara gelen en belirgin örneklerden biri demokrasiyle yönetilen ABD'nin Irak ve Afganistan gibi ülkelere yönelik demokratikleştirme çabası adı altındaki müdahale ve saldırılarıdır.

Kanaatimize göre Kant'ın öne sürdüğü cumhuriyetçilerin daha barışçı olduğu tezi kendi dönemi için daha tutarlı bir anlayıştır. Sonraki yüzyıllarda siyasi arenada güçlü ulusalcılık ve milliyetçilik gibi anlayışlar halkın iradesini yansıtan ülkelerde de baş göstermiştir. Ülkelerin kendi iç yapısını daha güçlü hâle getirmeyi amaçlayan bu anlayışlar zaman zaman başka ülkeler için bir tehdit haline geldiği durumlar yaşanmıştır.

3. Federatif Birleşme

Kant, birinci aşamada ülkelerin yönetiminin cumhuriyet olması gerektiğini savunuyordu onun barış yolunda uğradığı ikinci durak ise *federasyon* düşüncesidir. Diğer bir ifadeyle Kant, cumhuriyetçi anlayışı ikinci aşamada milletlerarası sahaya taşımak ister. Cumhuriyetçi ülkeler bir araya gelerek *uluslararası hukuk* zemininde federatif bir birlik

oluşturmalıdırlar. Hukuk temelli oluşması gereken bu birliği Kant, *milletler birliği* (*Völkerbund*) olarak adlandırır (1795: 354). O, *federasyon* anlayışını temellendirmek amacıyla birey ve devlet arası bir analogi yaparak ülkelerin tek tek insanlarmış gibi düşünülmesi gerektiğini savunur (Kant, 1795: 354). Bu nedenle devletlerin de birbirleriyle olan münasebetlerinde hukuki bir güvenceye ihtiyaç vardır. Uluslararası arenada ülkelerin temel hakları *uluslararası hukuk* tarafından korunmalıdır. Bu bağlamda Kant, Locke'un insana doğa tarafından verilen hakların değiştirilemez olduğu tezine (Locke, 2010: 84) itiraz ederek doğuştan gelen hakların yasallaşması gerektiğini savunur (Flikschuh, 2008: 149). O devletleri de bireyler gibi değerlendirdiğinden, bireyler gibi devletlerin de doğal durumdan çıkarak hukuksal topluluk oluşturmaları gerektiğine savunuyor (Kant, 1795: 354).

Dolayısıyla Kant, uluslararası barışın ancak *uluslararası hukuka* dayalı bir *milletler birliği* çerçevesinde gerçekleşebileceğini savunmaktadır. O, *Ebedi Barış*tan yaklaşık iki yıl önce yayımladığı *Yaygın Kanı Üzerine* adlı eserinde insanlık tarihinde süregelen şiddet ve savaşların yol açtığı çaresizlik ve zorluktan bahsederek aslında insan aklının uluslararası (evrensel) bir anayasaya işaret ettiğini vurgulamaktadır (Kant, 1793: 310). Aynı yerde Kant, toplumların içine düştüğü çaresizliğe dikkat çekerek milletlerarası hukuka dayalı bir federasyonun kurulmasının zorunlu hâle geldiğini savunur (Kant, 1793: 311). Daha sonra *Ebedi Barış* eserinde ise bu düşünceleri daha vurgulu bir şekilde dile getirmektedir. O, bu teorisini ileri sürerken önemli bir noktaya dikkat çekerek *milletler birliğine* girmekle ülkelerin tek bir devlet oluşturmayacaklarını ve önceden olduğu gibi kendi kimliklerini koruyacaklarını belirtir. Ülkelerin kimliklerinin ve bağımsızlıklarının teminatı ise barışın da teminatı olacak olan *uluslararası hukuktur* (Kant, 1795: 356). Kant'a göre milletlerin savaş hukuku değil, barış hukuku olmalıdır, çünkü savaşlar insanlığa hep zulüm yaşatmıştır ve dolayısıyla da insanlığın hedefi zulümleri kesin olarak

sonlandırmak olmalıdır. Bu bağlamda Kant, geçmiş dönemlerde savaş hukuku oluşturmak isteyen düşünürleri eleştirir, çünkü savaş asla meşru bir enstrümanmış gibi gösterilemez. O, hukuk ve barış arasında kurduğu bağı *Hukuk Öğretisinde* de tekrar ele alır ve ülkeler arasındaki barış durumuna ancak *uluslararası hukuk* sayesinde mümkün olacağını tekrar altını çizer (Kant, 1797: 474).

Barışa kazandırdığı hukuksal içerik yanında Kant; Hobbes, Locke ve Rousseau gibi *sözleşmecî kuram* yöntemini tercih etmektedir. Bununla birlikte o, Hobbes'un öne sürdüğü insanların korkularından dolayı zorunlu olarak bir güce bağlanmaları gerektiği anlayışına (Yeşilçayır, 2014: 63-66) karşı hukuk temelli bir barış düşüncesini savunur. Kant'a göre: "Bir arada yaşayan insanlar arasındaki barış durumu, doğal durum (*status naturalis*) değildir" (Kant, 1795: 348). Barış durumu herkesin onayladığı ve herkesin hakkının güvence altına alındığı hukuksal bir sözleşme ile sağlanabilir (Kant, 1793: 289). Buna göre ülkelerin doğal durumdan çıkarak barış durumuna geçmesi sözleşme vasıtasıyla mümkündür (Kant, 1795: 356). Dolayısıyla Kant'ın geleneksel *sözleşmecî kuramı* barış hukuku ile ilişkilendirdiğini ve bu anlayışı uluslararası alana taşıdığını görmekteyiz.

Buraya kadar anlatılanlardan Kant'ın barış teorisi ve hukuk felsefesi arasında sıkı bir birliktelik olduğunu görmekteyiz. Bu çerçevede o, barışın ulusal olarak sağlanması ile yetinmeyerek bunu uluslararası arenaya taşımak ve sözleşmecî anlayıştan yararlanmak istiyor. Kant, barışa evrensel bir boyut kazandırmak istemekle birlikte birtakım yanlış anlaşılmanın da önlemini önceden almak ister. Şöyle ki ülkeler arasında tesis edilmesi gereken barış bir dünya devleti projesi değil, ancak *milletler birliği* adlı federatif bir düşüncedir. Kant'a göre muhtemel bir dünya devleti, hukuk barışı için uygun bir oluşum değildir ve uluslararası hukuk/barış düşüncesi ancak federatif bir birlik içinde uygulanabilir (Kant, 1797: 350). Bununla birlikte olası bir dünya devletinde uluslar üstü despotik bir güç oluşacağından barışın

hukuk zemininde tesisi mümkün olmayacaktır (Kant, 1795: 354). Dolayısıyla barışın tesisi ve garanti altına alınması katılımcı ülkelerin bağımsızlıklarını korudukları için *milletler birliği* şeklindeki bir yapı içinde mümkündür. Bu şekildeki oluşumların Kant'ın ölümünden çok sonra XX. yüzyılda *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği* adı altında kurulduğunu söylemek mümkündür.

4. Dünya Yurttaşlığı Hukuku

Kant, barışa giden yolun birinci aşamasında cumhuriyetçi devlet hukukunu, ikincide federatif uluslararası hukuku öneriyordu. Bununla birlikte o, üçüncü ve nihai aşamada *dünya yurttaşlığı hukukunu* tercih eder. Genel olarak bakıldığında bu üç aşamanın aralarında sıkı bir ilişki söz konusudur. Ancak üçüncü ilke olmasaydı kuşkusuz Kant'ın hukuksal barış anlayışı oldukça eksik bir sistem olarak karşımızda dururdu. Zira *dünya yurttaşlığı hukuku* ilkesi ülkeler ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen ve anlaşmazlıkları karara bağlayan tamamlayıcı bir içeriğe sahiptir. Kant'a göre tek tek bireylerin başka ülkelerdeki hukuki durumu genel *konukseverlik (Hospitalität)* şartlarıyla sınırlandırılmalıdır (Kant, 1795: 357). *Konukseverlik* sınırsız bir misafirlik hakkı (*Gastrecht*) değildir, aksine sınırlı bir ziyaret hakkıdır (*Besuchsrecht*) (Kant, 1795: 358). Bununla birlikte Kant, misafirlik hakkının değil, ziyaret hakkının tercih edilmesinin bütün ülkeler için geçerli bir ilke olmasını savunur. Ayrıca o, ülkeler arasında hüküm süren hasımlığın yerini konukseverliğin almasını önerir. İnsanlar başka ülkelere gittiğinde ziyaret kurallarına uymaları gerekir ve orada düşmanca bir muamele görmemelidirler. Ancak ziyaretçilerin geldikleri yere geri dönmelerinde bir tehlike söz konusu ise özel bir anlaşma ile ikamet hakları uzatılabilir (Kant, 1795: 358).

Dünya yurttaşlığı hukuku ilkesi Kant'ın hukuk felsefesinde yer verdiği özgürlük anlayışı ile yakından ilgilidir. O, *Hukuk Öğretisinde* şu ifadeye yer verir: “Hukuk, birinin keyfiliğinin (*Willkür*), bir diğ-

rinin keyfiliği ile genel özgürlük yasasına göre uzlaşma koşullarını içerir” (Kant, 1797: 230). Buna göre genel geçer hukuk yasaları, bireylerin özgürlüğünün ve keyfiliğinin sınırlarını belirleyecektir (Kant, 1797: 231). Genel hukuk ilkelerinin ve özgürlük yasasının oluşturulması zorunludur, çünkü yeryüzü sınırlı olduğundan insanların evrende istedikleri gibi yayılmaları mümkün değildir (Kant, 1795: 358). Dünya yurttaşlığı durumu insanların özgürlüklerinin belli bir ilkeye göre düzenlenmesini gerektirir ve barışın evrensel anlamda hayat bulması yeryüzünde genel özgürlük yasasının inşası ile yakından ilgilidir. Özgürlüğün kişisel bir hak olduğu düşünüldüğünde Kant’ın hakların karşılıklı olarak güvence altına alınacağı bir anlayışın felsefi temellerini formüle etmeye çalıştığını görmekteyiz. Eğer yeryüzünün her tarafında evrensel bir hukuk ilkesi hayat bulursa ve ülkeler arasındaki ilişkiler hakkaniyet çerçevesinde gerçekleşmeye başlarsa bu süreç, insanlığa dünya barışının kapısını aralar. Bu bağlamda Kant’ın niçin *dünya yurttaşlığı hukuku* anlayışını tercih ettiğinin nedenlerini sorgulamamız yerinde bir tutum olacaktır. Kanaatimize göre onun bu tercihi üç temel neden bulunmaktadır:

Birinci neden Kant’ın kendinden önceki düşünce anlayışına karşı bir tutum içinde olmasıyla ilgilidir. Liberalizmin öncü filozoflarından biri kabul edilen Locke’un hukuk felsefesinin temelinde yeryüzünün herkese ait olduğu düşüncesi yatmaktadır. Şu hâlde: “Dünyayı insanlara ortaklaşa veren Tanrı, onlara aynı zamanda dünyayı, yaşamdan en üst yararı ve rahatlığı sağlayacak biçimde kullanmaya yarayacak akli da vermiştir. Yeryüzü ve yeryüzündeki her şeyi insanlara varlıklarının desteklenmesi ve rahata kavuşturulması için verilmiştir” (Locke, 2010: 23,24). Kant ise, Locke’un bu düşüncesinin manipüle edilerek sömürgeciliğe teorik bir zemin oluşturacağını düşünüyordu. Söz konusu anlayışa karşı o, şu ifadeyi kullanarak karşı çıkar: “Dışarıdaki herhangi bir malı (ya da eşyayı) keyfi olarak sahiplenmem, yani bir mala, sahipsizmiş (*res nullius*) gibi davranıp el koymak, hukuka aykırıdır” (Kant,

1797: 246). Öyle ki, herhangi bir nesnenin fiziki olarak bir insana yakın olması o nesnenin o insana ait olduğu anlamına gelmez. Kant, doğal durumda sahipsiz zannedilen şeylerin kamusal hukuk yoluyla adil bir duruma geçmesinin kaçınılmaz olduğunu savunur (Kant, 1797: 307). Dolayısıyla *dünya yurttaşlığı hukuku* kamusal hukukun evrensel hâle evrilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci neden Kant'ın döneminde aşırı boyutlara ulaşmış olan kolonileşme ve sömürgecilik faaliyetleri ile ilgilidir. Ona göre başka ülkeleri sömürge hâline getirerek onların hakkını gasp etmek tam anlamıyla bir hukuksuzluktur ve barışın önünde ciddi bir engeldir (Kant, 1795: 358). Avrupalı devletler söz konusu hukuksuz faaliyetleri âdeta su içmek gibi normal hâle getirmişlerdir (Kant, 1795: 359). O, milletlerarası hukuk teorisiyle sömürgeci politikalara olan karşıtlığını ortaya koyar. Barışın evrensel anlamda sağlanması böylesine ciddi boyutlara gelmiş sömürgeci politikalarla ve hukukun yok sayılmasıyla asla mümkün değildir. *Dünya yurttaşlığı hukuku* kolonileşme ve sömürgeciliğin sona ermesi için gereken tedbirlerin alınmasını sağlayacak olan hukuki düzenlemeleri kapsar.

Üçüncü neden ise Kant'ın genel bir felsefe karakteri hâline getirdiği eleştirel düşünme yöntemi ile ilgilidir. Ona göre düşünmek insanın kendi başına yapabileceği bir eylemiş gibi algılanmasına rağmen, tutarlı düşünmek başkalarının fikirlerini de hesaba katmayı gerektirir. İnsanın kendi fikirlerini başkalarının düşünce ve eleştirileriyle sınaması onu dogmatik ve ön yargılı olmaktan kurtarır. Ancak düşüncelerimizi tartışmaya açtığımız kitle ile iletişim ortadan kalkarsa onların düşüncelerini öğrenemeyiz ve ne kadar tutarlı düşünüp düşünmediğimizi sorgulayamayız (Kant, 1786: 57). Hannah Arendt, Kant'ın *genel ve eleştirel düşünme* anlayışı ile onun dünya yurttaşlığı ilkesi arasında sıkı bir bağ olduğunu iddia eder. Buna göre insanın tutarlı düşünmesi kendi düşüncesini başkalarının fikirleri ve eleştirileri ile tartmasını gerektirir. Kant, başkalarının düşüncesini hesaba katarak kendi fikirlerini

oluşturmayı tercih ederdi, çünkü düşüncenin tutarlı bir yapıya evrilmesi için geniş bir zihniyetle düşünmek gerekir. Diğer bir ifadeyle insanın aklını mantıklı ve doğru kullanabilmesi için başkalarının düşünce ve eleştirileri elzemdir. Ayrıca insan, başkalarının yerine kendisi koymayı öğrenebilirse onlarla daha iyi ilişkiler kurabilir. Netice olarak Kant'ın *dünya yurttaşlığı hukuku* ve evrensel barış düşüncesinin oluşmasında onun eleştirel felsefe anlayışının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Geniş düşünme insanın kendi yargılarına olumsuz olarak eklenmiş sınırlamalardan kurtulmasını sağlayacaktır. Ancak bu yaşayan herkesin ayrı ayrı fikrini sormaya dayalı bir empati durumu değildir. Aydınlanmanın da bir özelliği olarak insanın düşünme üzerine düşünmesi, Kant'ın ifadesiyle *Selbstdenkendir* (Arendt, 2005: 343, 374).

Diğer taraftan onun *dünya yurttaşlığı hukukunun* temellerini Helenistik dönemde yaşamış Stoacılara kadar geri götürmek mümkündür. Onlar insanların evrensel eşitliği ve evrensel dünya vatandaşlığı düşüncesini öne sürmüşlerdir (Cevizci, 2015: 154-155). Kant, Stoacıların dünya yurttaşlığı düşüncesini, Yeniçağ düşünce sistemi içinde yoğurarak hukuk felsefesi bağlamında ortaya koymuştur. Şu hâlde *dünya yurttaşlığı hukuku* ahlaki değil, hukuki bir prensiptir (Kant, 1797: 307). Bununla birlikte o, diğer eserlerinde de evrensel düşüncelere yer vermiştir. Örneğin *Dünya Vatandaşlığı Açısından Ortak Tarih Düşüncesi*'nde, dünya yurttaşlığı anayasasının önemine vurgu yaparak ülkeleri hukuki bir şekilde bir araya getirecek bir birliğin kurulmasını önermiştir (Kant, 1784: 24). Ayrıca *Yaygın Kanı Üzerine*'de o, devrinde yaygınlaşan savaş ve kargaşaları bertaraf etmek için evrensel bir hukuk sisteminin teşekkülünün zorunlu hâlde geldiğini vurgular (Kant, 1793: 310). Ancak onun *dünya yurttaşlığı hukuku* sınırsız bir evrenselliği içermez, aksine temel hakların karşılıklı olarak güven altına alınmasını kapsar. Şu hâlde yeryüzünde başka ülkelere yapılan ziyaretler ve karşılıklı iletişim belli yasalara dayanmalıdır ve bu yasalar düşmanlığı da önleyici biçimde düzenlenmelidir (Kant, 1797: 352). Kant, ba-

riş teorisini, evrensel platformdaki karşılıklı kısıtlamaları beraberinde getiren *dünya yurttaşlığı hukuku* temelinde ortaya koyar.

Kant'ın barış teorisini evrensel arenada ele almasını, onun genel felsefe karakterinin bir tezahürü olarak görmekte fayda vardır. Temel olarak evrensel insan aklına yönelik felsefe yapmayı amaç edinmiş bir filozoftan insanlığı sınırlayıcı bir barış teorisi geliştirmesi beklene- mezdi. Dolayısıyla Kant, evrensel barışın teşekkülünün ancak *dünya yurttaşlığı hukuku* yoluyla mümkün olacağını savunur. Bunun yanında onun barış anlayışı, ulusal politik düzeni uluslararası platforma taşı- mayı önererek, devrin siyasi kurumlarına önemli bir örnek sunar. Her ne kadar o zaman itibarıyla küreselleşme temayülleri cereyan etmese de o, etkisi sonraki devirlerde kendini gösterecek önemli sayılabilecek bir dünya yurttaşlığı ve dünya barışı kuramı ortaya atmıştır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Savaşların ve sömürgeciliğin kol gezdiği bir çağda yaşayan Kant, ülkeler arasında barışın sağlanmasının hukukun hayata geçmesine bağlı olduğuna inanmaktaydı. O dönemlerde yeni yeşermeye başla- yan cumhuriyetçi düşünce Kant'ın barış anlayışı için önemli bir yere sahiptir. Çünkü cumhuriyet hukukun özünden doğmuştur ve monarşi rejimleri gibi yurttaşları devlet karşısında itaatkâr yapmak yerine, on- ların yönetimde söz sahibi olan aktif vatandaşlar olmasını amaçla- maktadır. Onun anladığı çerçevede barış, devletten dünyaya açılan üç aşamalı bir hukuklaşma süreci içinde ortaya çıkacak olan bir durum- dur. Bununla birlikte Kant, barışı ulusaldan uluslararası sahaya taşı- mış ve hukuku barışın ayrılmaz bir parçası hâline getirmişti. Öyle ki hukuksal olmayan barış ona göre asla gerçek barış olamayacaktır, çünkü yeryüzündeki bütün farklılıkları tek bir çatıda birleştirecek olan yegâne kurum hukuktur.

Görebildiğimiz kadarıyla Kant'ı barış üzerine felsefe yapmaya yönelten temel neden, gelenek içinde evrensel ve kaynağını sadece

hukuktan alan bir barış kuramının olmayışıdır. Onun barışı, hukuk, evrensellik ve süreklilik olmak üzere üç temel üzerinde tasarlaması özgün bir barış teorisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Barışın evrensel ve ebedi olmasının yolu ise öncelikle barışın hukuki bir zeminde oluşmasından geçer. Bunun yanında onun ebedi barış düşüncesinde savaş hukukuna yer yoktur ve savaşı meşru olarak göstermeye çalışan filozofları sert bir şekilde eleştirir.

Kant'ın barış anlayışının özgünlüğü, onun gelenek içinde fark yaratan özelliklerinin yanında, sonraki dönemlerdeki oluşumlarına baktığında da görülmektedir. Her ne kadar onun önerdiği hukuksal barış anlayışı devrinin siyasi oluşumlarına felsefi bir örnek sunmayı amaçlasa da, sonraki dönemlerde de adından söz ettirmiştir. Özellikle yirminci yüzyıla gelindiğinde, Kant'ın barışla ilgili düşünceleri, uluslararası siyasette oldukça yoğun bir ilgi görmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası barış arayışları döneminde, onun barış kuramından sıklıkla söz edilir olmuştur ve bu durum İkinci Dünya Savaşı sonrasında daha kuvvetli bir biçimde devam etmiştir. Milletler Cemiyeti (MC), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği'nin (AB) kuruluş aşamasında ve genişleme sürecinde Kant'ın uluslararası barış teorisinin hayata geçmeye başladığına dair bir kanaat oluşmaya başlamıştır. Bu kanaatin oluşmasında hiç şüphesiz Kant'ın ileri sürdüğü milletlerarası hukuk ve milletlerarası barış gibi ilkelerin MC, BM ve AB'nin de programların da yer alması oldukça etkili olmuştur. Bu bağlamda başta Avrupa ve Amerika olmak üzere birçok ülkede, felsefe, siyaset ve hukuk gibi sahalarda Kant'ın barış teorisi tartışılmış ve değişik yayınlar kaleme alınmıştır. Diğer taraftan geçen yüzyılın ortalarından itibaren yaygınlaşmaya başlayan küreselleşme eğilimi ile beraber, onun önerdiği *dünya yurttaşlığı hukuku* düşüncesine olan ilgi de artmaya başlamıştır.

Genel geçerlik ve evrenselliği felsefenin temel ilkesi hâline getiren Kant'ın barış konusunda da bu anlayışını sürdürerek insanlığın tamamı

için geçerli ve uluslararası hukuka bağlı bir barış anlayışı kaleme aldığını görüyoruz. Barışa olan ihtiyacın oldukça yüksek olduğu bir devirde yaşadığımızı göz önünde bulundursak, Kant'ın barışla ilgili düşüncelerinin tartışmaya açılması şüphesiz bu sahada ortaya konan fikirlerin niteliğini artıracak özelliktedir. Bununla birlikte onun hukuksal / evrensel barış teorisi, BM'nin dünya barışını sağlama konusundaki aksaklıklarının düzeltilmesi ve bu organizasyonun yeniden yapılandırılması konusunda bir takım kriterleri içinde barındırmaktadır. Netice olarak günümüzde uluslararası arenada elzem olan barışçı ilişkilerin oluşabilmesi için Kant'ın ortaya koyduğu barış düşüncesinin örnek alınabilecek mahiyette olduğunu söylememiz mümkündür.

Abstract: Kant wrote up about ideas of peace basically within the framework of philosophy of law. Accordingly, the establishment of peace between people and society is possible only with the formation of the legal ground. In this article, by dealing with Kant's fictionalizing theory of peace in the context of law, three-stage legal process that he applied when fictionalizing peace and starting from the stage leading to world citizenship will be analysed. In this process spreading from private to public he defended that ensuring peace would be possible in the global arena. However, how General principles of Kant's philosophy of universality and overall validity spread to the area of peace are examined.

Keywords: Kant, Juristic Peace, Universality, Perpetual Peace.

Kaynakça

Arendt, H. (2005), "Kant'ın Siyaset Felsefesi Üzerine Notlar" (Çeviri: Yasemin Tezgiden), **Cogito**, Sayı 41-42, s.340-380.

Buchanan, R. (2003), "Perpetual Peace or Perpetual Process: Global Civil Society and Cosmopolitan Legality at the World Trade Or-

ganization”, **Leiden Journal of International Law**, 16 (4): 673-699.

Burg, P. (1974) **Kant und die Französischen Revolution**, Berlin: Duncker Humblot Verlag.

Büyükbaş, H. ve N. Atıcı (2012), “Liberal Demokratik Barış Kuru-
mı: Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 40, s.1-19.

Cevizci, A. (2015), **Felsefe Tarihi**, İstanbul: Say (6ncı Baskı).

Flikschuh, K. (2008), **Kant and Modern Political Philosophy**,
Cambridge: Cambridge University Press.

Kant, I. (1795), **Zum ewigen Frieden, Ein philosophischer Ent-
wurf**, Kants Werke, Akademie Textausgabe, 1968, Cilt VIII, Ber-
lin: Walter de Gruyter, pp.341-386.

Kant, I. (1797), *Metaphysik der Sitten* Kants Werke, Akademie
Textausgabe, 1968, c. VI, Berlin: Walter de Gruyter, 203-493.

Kant, I. (1798). *Streit der Fakultäten*, Akademie Textausgabe, 1968,
Cilt VII, Berlin: Walter de Gruyter, pp.1-144.

Kant, I. (1793), **Über den Gemeinspruch, Das mag in der Theorie
richtig sein, taugt aber nicht für die Praxis**, Kants Werke, Ber-
lin: Akademie Textausgabe, Walter de Gruyter, 1968, Cilt VIII,
pp. 273-307.

Kant, I. (1784). *Idee zu einer Geschichte in weltbürgerlicher Ab-
sicht*, Kants Werke, Berlin: Akademie Textausgabe, Walter de
Gruyter, 1968, c. VIII, s. 15-31.

Kant, I. (1786), **Was heisst: Sich im Denken orientieren**, Zum
ewigen Frieden und andere Schriften, 2008, Frankfurt am Main:
Fischer Verlag, pp.44-60.

Locke, J. (2010), **Hükümet Üstüne İkinci Tez** (Çeviri: Aysel Do-
ğan), İzmir: İlya Yayınevi.

Rousseau, J. J. (2006), **Toplum Sözleşmesi** (Çeviri: Vedat Günyol),
İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yeşilçayır, C. (2014), “Thomas Hobbes’un Geleneksel Siyaset Felsefesine Karşı Çıkışı”, **Mavi Atlas: Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, No 2, s.62-72.